

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті висвітлена сутність фінансового стану підприємства, представлені існуючі методи оцінки фінансового стану підприємства. Мета оцінки полягає не тільки в тому, щоб встановити та оцінити фінансовий стан підприємства, а також і в тому, щоб постійно здійснювати роботу, спрямовану на його покращення. Оцінка фінансового стану показує за якими конкретними напрямками необхідно здійснювати цю роботу. Відповідно до цього за результатами оцінки можна визначити найважливіші засоби покращення фінансового стану підприємства в конкретний період його діяльності. У сучасних умовах розвитку економіки зростає актуальність питань, пов'язаних із вибором системи методів оцінки фінансового стану підприємства, оскільки саме вірний вибір, послідовність та методика розрахунків фінансових показників дозволить підвищити фінансову стійкість підприємства. Ці питання мають народногосподарське та соціальне значення, оскільки життєвий рівень громадян України, соціальний мир та злагода у суспільстві визначається стійким фінансовим станом підприємств, а нестійкий фінансовий стан та банкрутство підприємств породжують безробіття, низький рівень життя та соціальну напругу в суспільстві, конфлікти між роботодавцями та найманою робочою силою.

The article deals with the nature of the company financial condition, presents current methods for assessing the financial condition of the company. The purpose of the assessment is not only to establish and assess the financial position of the company but also to carry out activities aimed at improving it. The evaluation of the financial conditions shows which specific areas need to be worked at. Accordingly to the results of the evaluation give the answers to the important questions that are aimed to improve the financial condition of the company at the particular period of its activity. In modern conditions of the economic development increases the relevance of issues which are related to the choice of system methods of assessing the financial condition of the company. Only the right choice, sequence and the method of the financial indicators calculation will improve the financial stability of the company. These issues of national economic and social importance influence the living standards of Ukrainian citizens, the peace and harmony in the society and are determined by the stable financial condition of the company and the precarious financial situation and the bankruptcy lead to the unemployment, low living standards and social tensions, conflicts between employers and workforce.

Ключові слова: оцінка фінансового стану підприємства, матрична модель, ліквідність, фінансова стійкість, ділова активність, рентабельність.

Key words: financial condition, matrix modeling, liquidity, profitability, financial stability, business activity.

Ефективність діяльності підприємства багато в чому залежить від того, наскільки швидко і правильно воно орієнтується у конкурентному середовищі ринкових відносин, наскільки точно і безпомилково вибирає ділових партнерів та постачальників. Проте у сучасних умовах становлення ринкової економіки багато підприємств України характеризуються нестабільним і навіть кризовим фінансовим станом, що, своєю чергою, негативно відбивається на стані економіки країни в цілому. Тому якісна оцінка

фінансового стану підприємства дозволить вчасно виявляти недоліки у його фінансовій діяльності та резерви для підвищення фінансової стійкості в умовах впливу факторів нестабільного економічного середовища.

Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансового стану підприємств зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, як Білик М.Д., Буряк Л.Д., Барановський О.І., Бутинець Ф.Ф., А.Д.Бутко, Василик О.Д., Гадзевич О.І., Гінзбург А.І., Гропелі А., Даниленко А.І., Зятковський І.В., Івахненко В.М., Ізмайлова К.В., Іонін Є.Є., Ковальчук Т.М., Коробов М.Я., Лахтіонова Л.А., Мендрул О.Г., Метьюс М.Р., Мец В.О., Мних Є.В., Павловська О.В., Поддєрьогін А.М., Сопко В.В., Суторміна В.М. та інші [1-6].

У сучасних умовах господарювання важливим інструментом механізму управління фінансовою стійкістю підприємства є оцінка його фінансового стану. Метою статті є аналіз основних переваг та недоліків використання існуючих методів оцінки фінансового стану підприємства та визначення умов для вибору найбільш ефективного для окремого суб'єкта господарювання.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що існують різні думки щодо визначення поняття фінансового стану підприємства. Проаналізуємо деякі з них.

Так, згідно з Положенням про порядок здійснення оцінки фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, фінансовий стан підприємства являє собою сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні та потенційні фінансові можливості підприємства [7].

Г.В. Савицька визначає фінансовий стан підприємства як економічну категорію, яка відображає стан капіталу в процесі його кругообігу та спроможність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу [8]. Особливість цього визначення в тому, що автор уперше визнає фінансовий стан як комплексне поняття і зазначає, що ця категорія відображає стан капіталу на фіксований момент часу, тому що на наступний день ситуація може змінитися.

Вважаємо, що досить повне визначення поняття *фінансовий стан підприємства* подає М.Я. Коробов, який стверджує, що «це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості діяльності підприємства. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру його забезпеченості необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями» [9].

На думку А.Д. Шеремета, Р.С. Сайфуліна та Є.В. Негашева фінансовий стан підприємства виражається у співвідношенні структур його активів і пасивів, тобто засобів підприємства та джерел їх використання [10]. Це визначення не показує оптимальне співвідношення даних структур, а оскільки вони будуть різними навіть у двох аналогічних підприємствах, то доцільно було б це визначити та підкреслити.

Більш повніше визначення поняття фінансового стану підприємства сформульовано у фінансовому словнику-довіднику за редакцією М.Я. Дем'яненка, де серед його характеристик на перший план виступає якісна сторона діяльності підприємства, а саме: «Фінансовий стан — це комплексне поняття, що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації усіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність

розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу" [11].

В.В. Осмоловський при визначенні поняття фінансового стану підприємства найперше виділяє комплексність даного поняття, що характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої діяльності комерційних та інших суб'єктів господарювання, доцільністю та ефективністю їх розміщення і використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю" [12].

Е.А. Маркар'ян, Г.П. Герасименко та С.Е. Маркар'ян розглядають фінансовий стан підприємства як сукупність показників, які відображають його здатність погасити боргові зобов'язання [13].

На думку авторів «Фінансового словника» А.Г. Загороднього, Г.Л. Вознюка та Т.С. Смовженко, фінансовий стан — «це стан економічного суб'єкта, що характеризується наявністю в нього фінансових ресурсів, забезпеченістю коштами, необхідними для господарської діяльності, підтримання нормального режиму праці та життя, здійснення грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами» [14].

Узагальнюючі вищевикладене, можна зробити висновок, що фінансовий стан підприємства — це економічна категорія, яка визначає реальну та потенційну фінансову спроможність підприємства забезпечувати фінансування своєї поточної діяльності, певний рівень його саморозвитку та погашення зобов'язань перед іншими суб'єктами господарювання (кредиторами, постачальниками та інше).

В економічній літературі існують безліч методичних підходів щодо оцінки фінансового стану. Традиційно у наукових джерелах виділяють методи, які у загальних рисах можна розподілити таким чином:

методи, засновані на аналізі балансу підприємства (горизонтальний, вертикальний, трендовий аналіз, метод фінансових коефіцієнтів);
евристичні методи, що засновані на неформальних, інтуїтивних підходах та узагальненні досвіду розв'язання аналогічних завдань та методи експертних оцінок;
економіко-математичні методи [15].

Проаналізувавши наукову літературу [16-18], знайдено низку переваг та недоліків деяких методів оцінки фінансового стану підприємства, представлених у табл. 1.

Останнім часом набувають все більшої популярності економіко-математичні методи завдяки таким якостям, як точність, об'єктивність, інформативність, комплексність результатів, можливість автоматизувати процес розрахунку. Одним із найвідоміших є матричний метод. Він є достатньо простим у застосуванні та надає змогу порівняти певні коефіцієнти (фінансові показники), тобто за допомогою цієї моделі можна оцінити як окремі види діяльності, так і підприємства в цілому.

Наприклад, візьмемо матрицю, що характеризує ліквідність та платоспроможність підприємства. Показники, які характеризують ліквідність та платоспроможність підприємства мають бути об'єктивними та універсальними [20,21]. До них належать:

- коефіцієнт поточної ліквідності, який розраховується як відношення поточних активів (ПА) до поточних пасивів (ПП);
- коефіцієнт швидкої ліквідності, який розраховується як відношення поточних активів (ПА) без урахування запасів до поточних пасивів (ПП);

Таблиця 1

**Порівняння деяких методів оцінки фінансового стану підприємства
(розробка авторів)**

Метод оцінки фінансового стану підприємства	Переваги	Недоліки
Горизонтальний аналіз балансу	<ul style="list-style-type: none"> - можливість аналізу змін окремих показників та їх прогноз, а також характеристика динаміки показників; - можливість міжгосподарських порівнянь; - об'єктивність оцінки та інформативність; - можливість автоматизації розрахунків. 	<ul style="list-style-type: none"> - аналізу підлягає тільки вихідна або модифікована звітність; - труднощі проведення аналізу в умовах інфляції; - неточність результатів; - некомплексність оцінки.
Вертикальний аналіз балансу	<ul style="list-style-type: none"> - можливість міжгосподарських порівнянь і автоматизації розрахунків; - пом'якшення інфляційних процесів; - інформативність аналізу; - об'єктивність оцінки. 	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз тільки вихідної або модифікованої звітності; - неточність отриманих результатів і некомплексність оцінки; - вивчається лише структура балансу.
Аналіз відносних показників (коефіцієнтів)	<ul style="list-style-type: none"> - об'єктивність оцінки; - інформативність аналізу; - комплексність оцінки; - побудова динамічних рядів показників і встановлення характеру економічного росту; - можливість проведення факторного аналізу; - доцільно використовувати в умовах різких змін трендів економічного розвитку і для оцінки підприємств з високою динамікою змін умов господарювання і високим рівнем сезонності. 	<ul style="list-style-type: none"> - висока трудомісткість у проведенні аналізу; - важко автоматизувати процес розрахунку; - труднощі щодо виявлення "вузких місць" та пропозицій; - некомпактність подання оцінки; - складність отримання інтегральних показників.
Трендовий аналіз	<ul style="list-style-type: none"> - можливість визначення основної тенденції динаміки показників без впливу індивідуальних особливостей окремих періодів; - можливість перспективної прогностичної оцінки та автоматизації розрахунків. 	<ul style="list-style-type: none"> - висока трудомісткість у проведенні аналізу; - некомпактність подання оцінки; - некомплексність оцінки.

– коефіцієнт абсолютної ліквідності, який розраховується як відношення коштів (К) до поточних пасивів (ПП);

– коефіцієнт співвідношення дебіторської заборгованості (ДЗ) та кредиторської заборгованості (КЗ);

– коефіцієнт власної платоспроможності (ліквідності робочого капіталу), який розраховується як відношення власних обігових коштів (ВОК) та поточних пасивів (ПП);

– питома вага готівки у поточних активах, яка розраховується як відношення коштів (К) до поточних активів (ПА);

– коефіцієнт погашення підприємством кредиторської заборгованості готівкою, який розраховується як відношення коштів (К) до кредиторської заборгованості (КЗ);

– коефіцієнт можливості погашення кредиторської заборгованості поточними активами, який розраховується як відношення поточних активів (ПА) без урахування запасів до кредиторської заборгованості (КЗ);

– коефіцієнт наявності у підприємства дебіторської заборгованості, який розраховується як відношення поточних активів (ПА) до дебіторської заборгованості (ДЗ);

– частка оборотних засобів в активах, яка розраховується як відношення оборотних активів (ОА) до валюти балансу (ВБ).

З вищевказаних показників виділяємо такі складові, як: поточні активи – ПА, поточні пасиви – ПП, кошти – К, дебіторська заборгованість – ДЗ, кредиторська заборгованість – КЗ, власні обігові кошти, оборотні активи та валюту балансу не включаємо в матрицю (не універсальні показники, так як в розрахункових формулах трапляються лише один раз).

Згідно з методикою впорядкування складових показників отримуємо впорядкований ряд: К, ПА-З, ПА, Дз, Кз, ПП. Складаємо матрицю.

	$\hat{E}$	$\hat{A} - \hat{C}$	$\hat{A}$	$\hat{A}$	$\hat{E}$	$\hat{I}$
$\hat{E}$	1					
$\hat{A} - \hat{C}$	$\frac{\hat{E}}{\hat{A} - \hat{C}}$	1				
$\hat{A}$	$\frac{\hat{E}}{\hat{A}}$	$\frac{\hat{A} - \hat{C}}{\hat{A}}$	1			
$\hat{A}$	$\frac{\hat{E}}{\hat{A}}$	$\frac{\hat{A} - \hat{C}}{\hat{A}}$	$\frac{\hat{A}}{\hat{A}}$	1		
$\hat{E}$	$\frac{\hat{E}}{\hat{E}}$	$\frac{\hat{A} - \hat{C}}{\hat{E}}$	$\frac{\hat{A}}{\hat{E}}$	$\frac{\hat{A}}{\hat{E}}$	1	
$\hat{I}$	$\frac{\hat{E}}{\hat{I}}$	$\frac{\hat{A} - \hat{C}}{\hat{I}}$	$\frac{\hat{A}}{\hat{I}}$	$\frac{\hat{A}}{\hat{I}}$	$\frac{\hat{E}}{\hat{I}}$	1

Рис. 1. Матриця для оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства [18]

Аналогічно розраховуються інші групи фінансових показників, які дозволяють оцінити фінансовий стан підприємства. Наприклад, показники фінансової стійкості, рентабельності або ділової активності.

Матриця за своєю структурою є квадратною, а всі її елементи розташовані симетрично головній діагоналі. З цього випливає, що при покращенні фінансового стану підприємства числові значення одного або кількох елементів, розташованих під головною діагоналлю, завжди зростають, а з іншого боку – зменшуються.

Існує багато різних методик оцінки фінансового стану підприємства, серед яких особливої уваги заслуговує матрична модель. Вона має багато недоліків (дуже висока

інформативність, що ускладнює сприйняття інформації, отримані результати можна розглядати тільки у динаміці або порівнювати їх з показниками інших підприємств). Також кожен із коефіцієнтів у кожній з матриць по різному впливає на узагальнюючий показник оцінки фінансового стану підприємства. При цьому всі коефіцієнти не систематизовані, що не дає змогу з першого погляду зробити висновки.

Отже, матричний метод доцільно використовувати для експрес-оцінки фінансового стану підприємства. При цьому для комплексної оцінки даного процесу слід використовувати інтегральний метод, що дає змогу об'єднати в одному показнику всі фактори, що впливають на фінансовий стан підприємства.

1. Фінанси підприємств: підручник [електронний ресурс] / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.]; за ред. А.М. Поддєрьогіна. – [6-е вид., перероб. та доп.]. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с. - Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/73/83/>; 2. Фінансовий менеджмент: підручник / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк, Н.Ю. Невмержицька, Я.І. Невмержицький О.А. та ін.] / за ред. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2005. – 536 с.; 3. Облік і аудит: підручник / [Ф.Ф. Бутинець та ін.] / під заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. – [8-ме вид., доп. і перероб.]. - Житомир: ПП «Рута». – 2009. – 912 с.; 4. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб. / М.Я. Коробов. – К.: Знання. – 2002. – 294 с.; 5. Білоусько Т.Ю. Використання матричних методів в обґрунтуванні стратегії розвитку підприємства [електронний ресурс] / Т.Ю. Білоусько // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва; Серія «Економічні науки». - 2013. - № 5. - С. 121-129. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vkhnu_ekon_2013_5_17.pdf; 6. Захарова Н.Ю. Методичні підходи щодо оцінки фінансового стану підприємства [електронний ресурс] / Н.Ю. Захарова // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету. - 2013. - № 2(3). - С. 128-133. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2\(3\)_17.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2(3)_17.pdf); 7. Наказ «Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» №49/121 від 26.01.2001 [електронний ресурс] / ВВР. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>; 8. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности: учеб. пособ.– [5-е изд., перераб. и доп.] / Г.В. Савицкая. – М.:ИНФРА-М. – 2009. - С. 536; 9. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства / М.Я. Коробов. – К.: Знання. – 2000. - С. 354; 10. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу: учебник [електронний ресурс] / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин, Е.В. Негашев. – М.: ИНФА. – 2008. - С. 208. - Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/61312/>; 11. Дем'яненко М.Я. Фінансовий словник-довідник / М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан. – К.: ІАЕ-УААН, 2005. – 507 с.; 12. Осмоловский В.В. Теория анализа хозяйственной деятельности/ В.В. Осмоловский. – Минск: Новое знание, 2006. –188 с. ; 13. Макарьян Э.А. Финансовый анализ: учебное пособие [4-е изд., перераб. и доп.] / Э.А. Макарьян, Г.П. Герасименко, С.Э. Макарьян. – М.: ИД ФБК_ПРЕСС, 2006. – 235 с.; 14. Загородній А.Г. Фінансовий словник [3-те вид. випр. та допов.] / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К.: Знання, 2004. – 294 с.; 15. Захарова Н.Ю. Методичні підходи щодо оцінки фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] / Н. Ю. Захарова // Зб. наук. праць Таврійського державного агротехнологічного університету. - 2013. - № 2 (3). - С. 128-133. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2\(3\)_17.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2(3)_17.pdf); 16. Ющик Я.С. Особливості аналізу фінансового стану підприємства [електронний ресурс] / Я. С. Ющик // Управління розвитком. - 2014. - № 6. - С. 108-111. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_6_47.pdf; 17. Ачкасова Л.М. Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства [електронний ресурс] / Л. М. Ачкасова // Економіка транспортного комплексу. - 2013. - вип. 21. - С. 53-61. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ektk_2013_21_7.pdf; 18. Сучкова К.М. Методика аналізу фінансового стану підприємств України [електронний ресурс] / К.М. Сучкова // Управління розвитком. - 2013. - № 17. - С. 127-129. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2013_17_50.pdf.